

۴. باسناده (اسناد شیخ صدوق ره) عن محمد بن مسلم انه سال احدهما - عليهما السلام - عن الظبي يدخل الحرم؟ فقال: لا يوذ و لا يمس به لان الله تعالى يقول: "و من دخله كان آمنا".

در این روایت امام - علیه السلام - صریحا عهده دار تفسیر آیه شده‌اند؛ توسعه آیه به کل حرم توسط امام - علیه السلام - باید توجیه شود.

اختصاص مدلول روایت دوم به عبد، با توجه به توسع به غیر عبد در دو روایت دیگر، حصری ایجاد نمی‌کند و به دلیل متوافق بودن (همه مثبت هستند) موجب تقیید نمی‌شود.

تعیین حدود حرم و گستره شناسی مصونیت کیفری پناهنده از جهت مکان

در این که پناهنده به حرم مکی مصونیت کیفری دارد، بحثی نیست؛ هر چند از جهات دیگر در تحریم و بن بست قرار گیرد (مدلول روایات)، لکن نسبت به سایر اماکن اختلافاتی وجود دارد.

نسبت به حدود حرم گفته شده:

حدود حرم از ۶ جهت -مطابق برخی از تحقیقات - به قرار ذیل است.

۱. تنعیم؛ در طریق مدینه در مسافت سه میلی تا باب العمرة.
۲. حدیبیه؛ از طریق جده، علامت حرم در ده میلی است به نام تخابر بعد از حده و بهره به طرف مکه علامت گذاری شده است.
۳. اضائة لبن؛ در طریق یمن در ۷ میلی بر کوه غراب تا باب ابراهیم است.
۴. ذات سلیم، در طریق عرفات و طائف، حد حرم در ۱۱ میلی بر راس کوه ضحاح تا باب بنی شیبه.
۵. الصفاح؛ در طریق عراق در هفت میلی تا باب بنی شیبه، حد حرم بر کوهی به نام مقطع قرار دارد.
۶. مستوفرة؛ در طریق جعرانه در ۹ میلی در محلی به نام شیر.

بر این اساس حد حرم را یک برید (۴ فرسخ) و مسجد الحرام را در وسط آن دانستن برخوردار از دقت لازم نیست. البته به دلیل موضوع بودن «حرم» برای احکام بسیار، باید تحقیقی به روز در این باره صورت پذیرد. این کار مورد نظر ما در تحقیق حاضر نیست.

تتبع در اقوال

نسبت به گستره شناسی مکانی، برخی از نویسندگان^۱ تتبعی به ترتیب ذیل صورت داده‌اند.

«گروهی از فقهای امامیه و اهل سنت بر این باورند که حکم ذکر شده برای حرم، قابل تسری به مشاهد مشرفه است و بر این سخن، به دلایل گوناگونی تمسک نموده‌اند که در ادامه بیان خواهد شد.

۱. آقایان: محمد امامی از دانشگاه علوم اسلامی رضوی، وطن دوست و مصطفی امیری در مقاله «ارزیابی تحلیلی دیدگاه مصونیت کیفری (حدود) مجرمان پناهنده به مشاهد مشرفه». مقاله تا این تاریخ چاپ نشده است.

بر اساس جستار صورت گرفته، از فقهای امامیه می توان به بزرگانی چون: شیخ مفید، شیخ طوسی، قاضی بن براج، ابن ادریس، حلی و علامه حلی اشاره نمود (شیخ مفید ۱۴۱۳، ۷۴۴؛ طوسی ۱۴۰۰، ۷۵۶؛ ابن ادریس ۱۴۱۰، ۳۶۴/۳؛ ابن براج ۱۴۰۶، ۵۲۹/۲؛ علامه حلی ۱۴۲۰، ۳۲۴/۵). از حامیان این دیدگاه در بین مذاهب اهل سنت می توان برخی از فقهای مذهب شافعی (الشربینی الشافعی بی تا، ۵، ۲۷۹؛ الاسدی الشافعی ۱۴۳۲، ۶۶/۴) و حنفی (الدمشقی الحنفی ۱۳۸۶، ۶۲۵/۲) را نام برد؛ البته نام برخی از مفسران دیگر اهل سنت را می توان به واسطه حرمتی که برای مشاهد مشرفه قائلند در زمره قائلین به این دیدگاه دانست؛ هر چند تصریحی به این مطلب ندارند. (قاسمی ۱۴۱۸، ۲۴۳/۷؛ بغوی ۱۴۲۰، ۳۳۸/۳؛ ثعلبی نیشابوری ۱۴۲۲، ۲۰/۷).

- اطلاق واژه «حرم» بر اماکن و مشاهد مشرفه در روایات ؛
- لزوم احترام به مشاهد مشرفه؛
- وجود سیره بر پناهندگی مجرمان به قصد مصونیت در غیر حرم مکی ؛
- عدم اجرای حدود در مشاهدی که در حکم مسجد هستند؛

از جمله ادله، اندیشه توسعه است.

در توضیح دلیل چهارم گفته شده :

«در کلام برخی از فقها تصریح شده است که مشاهد مشرفه در احکام به مساجد ملحق می شوند (شهید اول ۱۴۱۹، ۲۷۸/۱؛ شهید ثانی ۱۴۲۰، ۴۳۰؛ اردبیلی ۱۴۰۳، ۱/۳۲۴؛ محقق سبزواری ۱۴۱۳، ۵۰۵/۵؛ موسوی خویی ۱۴۱۸، ۱۳/۲۰۸) و حتی صاحب جواهر روایت مرسله ای را نقل کرده است که ائمه معصومین (علیهم السلام) فرموده اند: «ان بیوتنا مساجد» (نجفی ۱۴۰۴، ۴۳/۳۱)؛ حال بعد از الحاق مشاهد مشرفه به مساجد، بایستی احکام آن را نیز بر مشاهد منطبق دانست؛ یکی از این احکام که می تواند دلیلی بر دیدگاه نخست تلقی گردد روایتی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) می فرماید: لا تقام الحدود فی المساجد (ابن ابی جمهور، ۱۴۰۵، ۱/۱۸۹)؛ بنابراین، اگر در مساجد حدود اجرا نشود، در مشاهد مشرفه نیز اجرا نمی گردد»^۲.

در مقابل دیدگاه توسعه، دیدگاه عدم وجود دارد. فقیهانی از امامیه و عامه مصونیت را از حرم مکی به غیر آن توسعه نداده اند. برخی تتبعات هادی به یافته ذیل است :

«فقیهانی» چون: شهید ثانی (شهید ثانی ۱۴۱۳، ۱۵/۳۲۲)؛ محدث بحرانی (بحرانی ۱۴۰۵، ۱۷/۳۴۵)؛ صاحب مدارک (موسوی عاملی ۱۴۱۱، ۸/۲۵۵)؛ محقق سبزواری (محقق سبزواری ۱۴۲۷، ۲/۷۰۵)؛ صاحب ریاض (طباطبائی حائری ۱۴۱۸، ۱۶/۳۴۱)؛ سید مجاهد (طباطبائی حائری، بی تا ۲۷)؛ آیت الله خویی (موسوی خویی، ۱۴۲۲، ۴۲/۲۲۵) و...

در فقه امامیه، و فقیهانی چون: ابن قدامه (ابن قدامه، بی تا ۱۰/۲۳۴)؛ ابن حزم (ابن حزم، ۱۴۲۲، ۷/۲۶۲)؛ الزرکشی (الزرکشی المصری، ۱۴۱۳، ۶/۳۲۴). و... را در فقه اهل سنت میتوان به عنوان قائلین به دیدگاه دوم اشاره نمود».

- عدم وجود دلیلی معتبر بر استثنا نسبت به غیر حرم مکی واقتضای اصل دال بر انحصار به حرم مکی مستند اندیشه دوم در مساله است.